

X 2,3a

IGU

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE
V LJUBLJANI

REVITALIZACIJA PLANINSKEGA PAŠNIŠTVA NA TOLMINSKEM

Avtor: mag. Marijan Klemenčič

s sodelovanjem Iva Piry-ja

LJUBLJANA, Aškerčeva cesta 12

Ljubljana 1978

Inv. št. 145

Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani

REVITALIZACIJA PLANINSKEGA PAŠNIŠTVA NA TOLMINSKEM

Avtor:

mag. Marijan Klemenčič
s sodelovanjem Iva Piry-ja

Direktor:

prof. dr. Vladimir Klemenčič

Ljubljana, 1978

REVITALIZACIJA PLANINSKEGA PAŠNIŠTVA NA TOLMINSKEM

Osnovna značilnost planinskega pašništva in pogoj njegovega obstoja je povezanost in odvisnost od dolinskega gospodarstva. Vsak premik socialne in gospodarske strukture dolinskega sveta ima neposredne posledice na obseg in oblike planinskega gospodarstva. Nosilec planinske paše torej živi in dela v dolini, zato je posebnega pomena poznavanje socioekonomskih procesov.

Pri analizi stanja planinskega pašništva s stališča preureditve 14 planin smo izhajali iz stanja in razvoja planinskega gospodarstva ter socialnoekonomske strukture prebivalstva naselij, vključenih v planinsko gospodarstvo. Pri tem so bili uporabljeni rezultati raziskav o planinskem pašništvu v Sloveniji l. 1966 in 1973, dopolnjeni s sondnimi analizami 12 planin l. 1978 ter nekaterimi podatki o planinskem gospodarstvu l. 1977 in 1978.

Za proučitev socialnoekonomske strukture prebivalstva je bila potrebna valorizacija rezultatov analiz na podlagi podatkov popisa prebivalstva l. 1961 in 1971, ki je bila dopolnjena s podatki o spolni, starostni in delovni poklicni sestavi prebivalstva v 42 naseljih, kolikor jih je vključenih v planinsko gospodarstvo načrtovanih 14 planin. Podatki za l. 1978 so bili zbrani po krajevnih uradih. Žal ne ustrezajo povsod v celoti dejanskemu stanju.

Omenjenih 42 naselij predstavlja sklenjeno območje Zg. Soške doline do Tolmina, z izjemo Breginjskega kota. Socialnoekonomska analiza prebivalstva jevalje 42 naselij kot enotno območje s predpostavko, da so bile osnovne razlike med posameznimi deli (Bovško, Kobariško, Tolminsko) dovolj osvetljene v objavljenih analizah na podlagi podatkov popisov prebivalstva l. 1961 in 1971.

Izraba planinskega sveta kot družbena vrednota

V času občutnega izostrovanja ekološke krize, krize produkcije hrane, lopifunkcijske izrabe prostora, razvijajočega se koncepta splošnega ljudskega odpera, povečane pozornosti do kulturne dediščine ter ne nazadnje na obmejnem območju, ki je gospodarsko nerazvito ter na robu slovenskega etničnega ozemlja, se ne postavlja več dilema o ohranitvi občasno iskoriščenega gorskega sveta za planinsko pašništvo, pač pa kot neobhodna nujnost njegove ohranitve. Vprašanje je samo, na kakšen način naj se ta svet ohrani: v dosedanji ali spremenjeni funkciji. Ponujajo se tri rešitve:

1. Regresiranje oz. plačevanje celotnih vzdrževalnih del na planinah;
2. dajanje gospodarske pomoči dobro pripravljenim načrtom za kar najbolj gospodarski način izrabe planinskih pašnikov;
3. prepustitev gospodarskega razvoja sedanjim in potencialnim porabnikom površin planin.

Za prvi način nismo dovolj bogati; zanj se odločajo v skrajnih primerih le nekatere gospodarsko najbolj razvite dežele (ZRN).

Učinki tretjega načina kažejo v celotnem povojnem obdobju, kljub občasni, a največkrat ne dovolj načrtni in usmerjeni pomoči. Bodočnost planin je na osnovi takega načina gospodarjenja zelo kratka.

Planinsko pašništvo

Na osnovi rezultatov l. 1966 in 1973 opravljenih raziskav lahko planinsko pašništvo v Sloveniji na kratko opredelimo sledeče:

- a) "naraven" razvoj planinskega gospodarstva gre nezadržno v smeri opuščanja majhnih, odmakajenih in slabo opremljenih planin;

- b) število živine se zmanjšuje skoraj na vseh planinah;
- c) planinski personal je ostarel in ga je zelo težko dobiti, v mnogih primerih pa morajo pasti živino udeleženci planinske paše sami, zaradi česar jim planine pomenijo dodatno delovno obremenitev.

V Zg. Posočju 1966-1973

Za Tolminsko, Kobarško in Bovško je značilno - tako kot za vsa druga slovenska območja planinskega društva - stalno upadanje števila živine na planinah.

V razdobju 1966 - 1973 se je na tolminskih planinah zmanjšalo število živine za tretjino, na kobarških skoraj za dve tretjini ter na Bovškem za tri petine.

Številke so na prvi pogled porazne in to za Zg. Posočje, ki je eno od najboljšežnejših in najmočnejših območij planinskega pašništva v Sloveniji. Naravni potek deagrarizacije in iskanje optimalnega načina izrebe naravnega potenciala za kmetijsko izrabo sta privedla do selekcioniranja planin. Tako je na tolminskem območju padel stalež živine (izraženo v GVŽ) v omenjenem razdobju na 12 % planin. Na polovici planin se je obdržal vsaj 80 %, kar na petini planin pa se je število živine v razdobju 1966-73 celo povečalo.

Precej slabši položaj je bil na Kobarškem, kjer od sedmih planin l. 1973 niti ena ni uspela obdržati vsaj 80 % živine. iz l. 1966. Podobno je bilo na Bovškem, le s to razliko, da se le na Mangrtski planini v tem času ni zmanjšalo število živine.

V obravnavanem razdobju je opazen rahel splošen premik v strukturi živine; število krav se je relativno v večji meri zmanjšalo kot število telet, ki sploh izkazujejo najugodnejše gibanje - na kobarških planinah se je njihovo število celo

rablo povečalo.

Najnovejše tendence v razvoju planinskega pašništva v Zg. Posočju

Na osnovi nepopolnih podatkov za razdobje 1973-77 je razvidno, da se nadaljuje močno upadanje števila živine na posameznih planinah in stagnacije ali celo naraščanje števila živine na drugih. V prvem primeru se zmanjšuje predvsem število mlečne živine, nasprotno pa prihaja na najbolj aktivnih planinah do povečevanja vloge mlečne govedoreje.

Prostorske značilnosti načrtovanih 14 planin

V prostorskem oziru predstavlja 14 planin, določenih za obnovo in okrepitev planinskega pašništva, solidno osnovo za morebitno širjenje obnove nadaljnjih planin. Izbrane so namreč tako, da bolj ali manj pokrivajo najvažnejša območja planinskega pašništva v Zg. Posočju in predstavljajo potencialna inovacijska jedra pri obnavljanju planinskega pašništva.

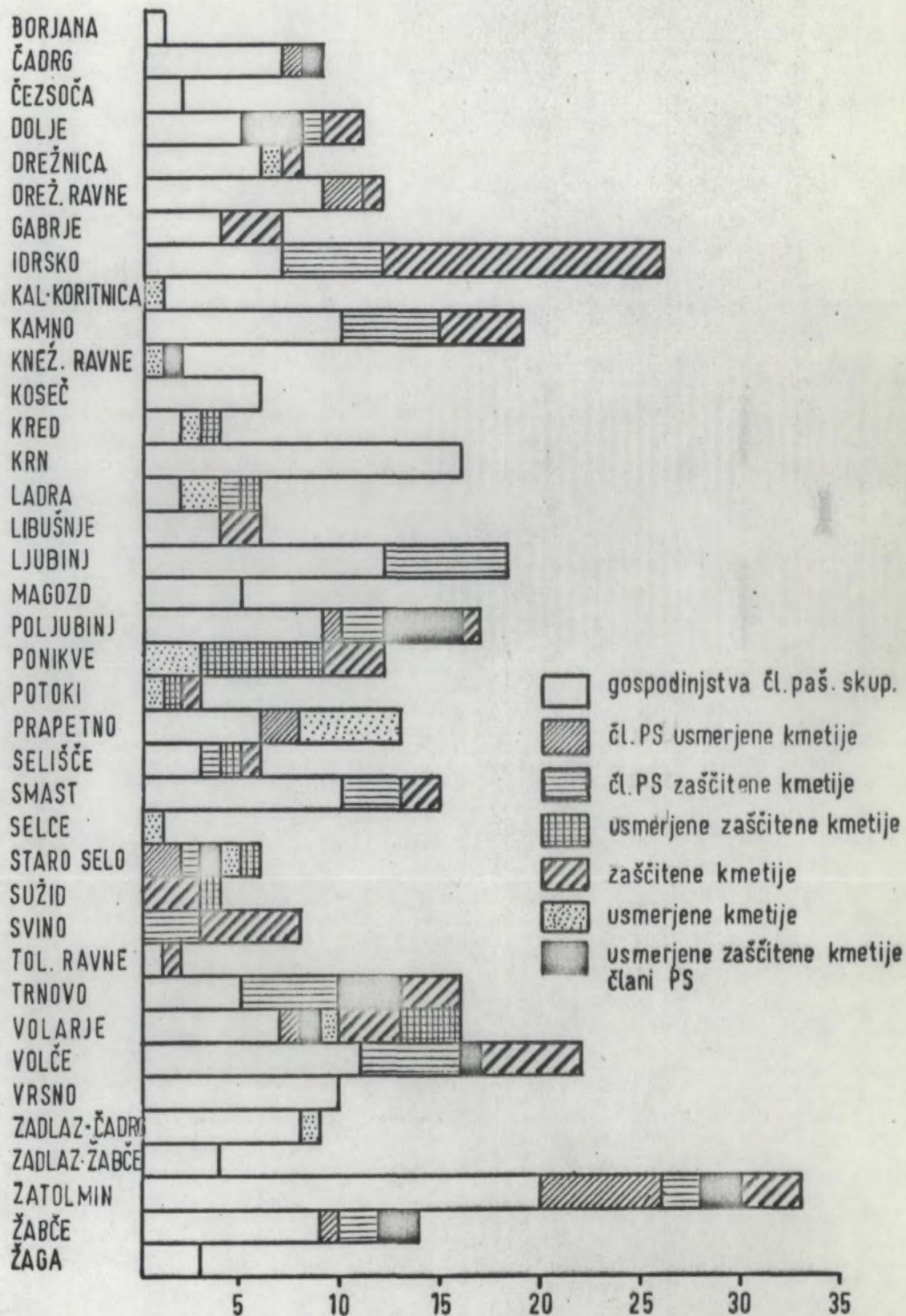
Načrtovana sreča planin naj bi tako v prvi fazi skušala oživiti planinsko pašništvo in okrepiti dejavnike vzdrževanja kulturne pokrajine na širokem območju Zg. Posočja: na Bovškem, Kobarjškem in Tolminskem. Posebnega pomena so tri obsejne planine: Mangartska, Božica ter Idrska. Menimo, da je pri nadaljnjem razvoju planin na Tolminskem treba posvetiti posebno skrb planinam ob meji.

Poleg tega je prvih 14 planin izbranih tako, da imajo svoje gospodarsko osnovo skoraj v vseh naseljih Zg. Posočja.

Vrste kmetij in planinsko pašništvo

Pri obravnavi živinorejske proizvodnje moramo računati s štiri- ali kategorijami kmetijskih proizvajalcev:

ŠTEVILO ČLANOV PAŠNIH SKUPNOSTI IN ŠTEVILO ZAŠČITENIH TER USMERJENIH KMETIJ PO NASELJIH V LETU 1977

- člani pašnih skupnosti,
- zaščiteni kmetijani,
- usmerjeni kmetijani,
- kmetijani izven prvih treh kategorij.

V prvem primeru gre za tipično historično ustanovo, ki je danes v veliki meri že izgubila svoj prvotni smisel. Nasprotno pa ravno ta tradicionalizem vsdržuje sedanjí obseg planinskega pašništva, lahko pa bi tudi prispeval k uspehu usmerjenega razvoja planin.

Druga in tretja kategorija sta izraz prizadevanj za dvig modernega kmetijstva v privatnem sektorju.

Zadnja kategorija in to kljub temu, da ima slabe osnovne pogoje predstavlja še vedno ponecuben dejavnik kmetijske proizvodnje in nudi celo skromne tržne viške (velikost posesti, kmečka delovna sila, gospodarski objekti). Iz takih gospodinjstev se večkrat pojavljajo specifične oblike kmetovanja (določena oblika reagrarizacije), izhajajoče iz rekreacijskih, spekulativnih ali drugačnih nagibov.

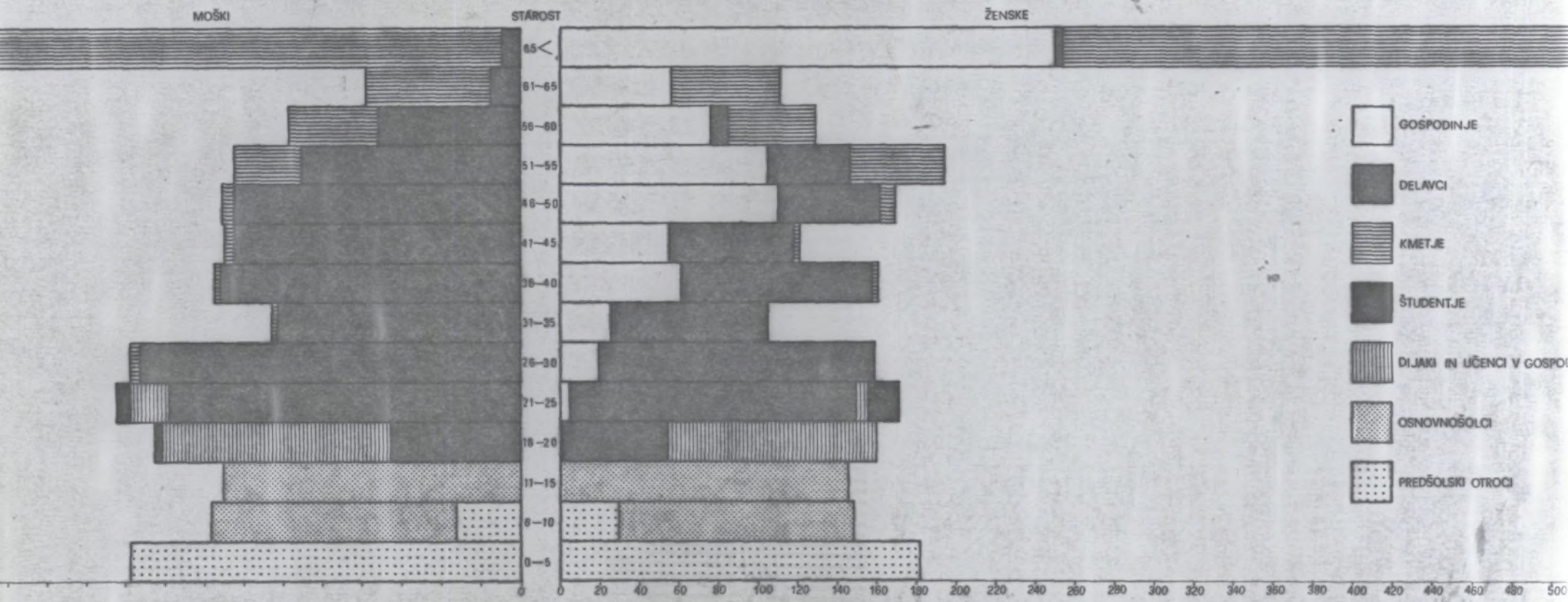
Prepletanje tradicionalnih in sodobnih oblik organizacije kmetijstva je razvidno iz analize pripadnosti kmetij prvih treh kategorijam. Od registriranih 370 kmetij, ki jih lahko uvrstimo v eno od prvih treh kategorij, njih kar 54 % pripada le pašnim skupnostim. Nadaljnjih 22 % kmetij, tudi članov pašne skupnosti, je vključenih med zaščitene, usmerjene ali pa obe hkrati. Četrtna kmetij je usmerjenih ali zaščitениh, ne da bi bile članice pašnih skupnosti.

Socialnoekonomska sestava gospodinjstev

Na osnovi podatkov, dobljenih na krajevnih uradih, je bilo mogoče izvesti socialnoekonomske tipologije gospodinjstev le na podlagi strukture delovne sile.

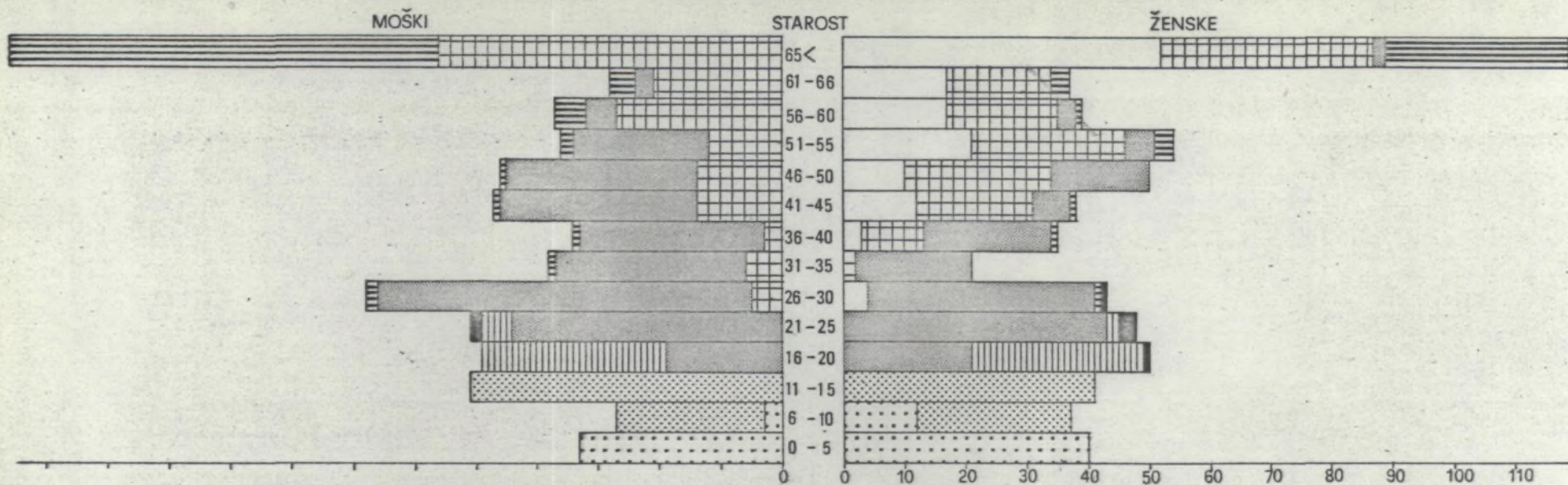
Za kmečka gospodinjstva smo smatrali tista, v katerih so bili

TOLMINSKO - STAROSTNA PIRAMIDA ČLANOV NEKMEČKIH GOSPODINJSTEV

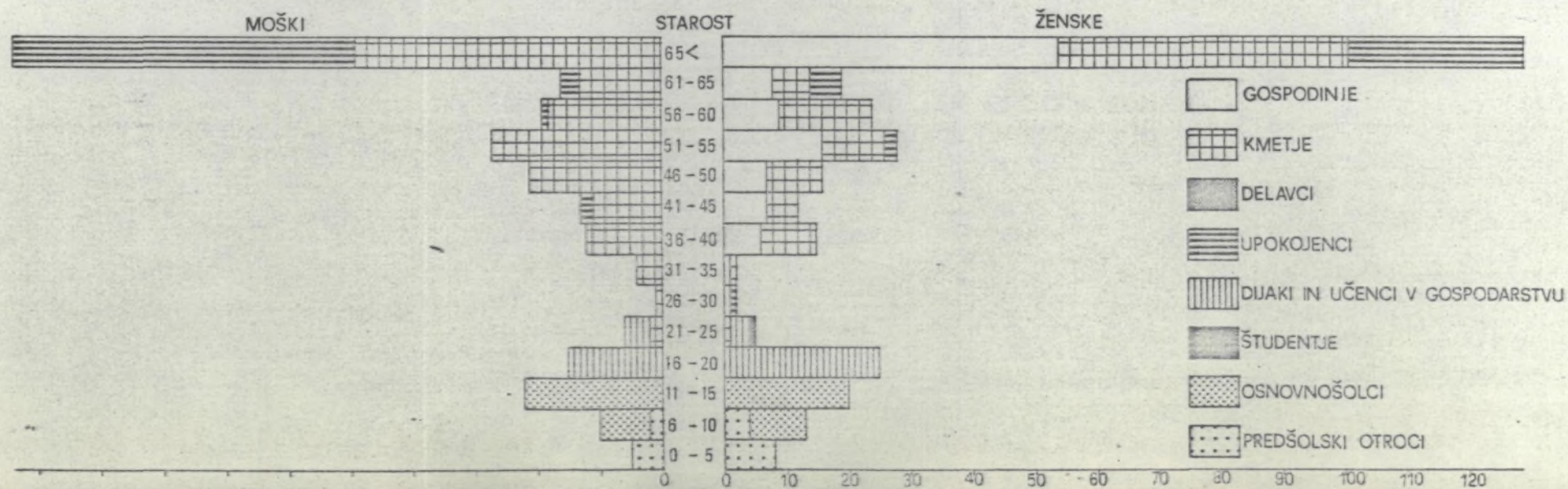
* upoštevano je 40 naselij iz Zg. Soške doline, ki so navezana na planinsko pale na 16 planinah

TOLMINSKO* - STAROSTNA PIRAMIDA ČLANOV MEŠANIH GOSPODINJSTEV

* upoštevano je 40 naselij iz Zg. Soške doline, ki so navezana na planinsko pašo na 14 planinah

TOLMINSKO* - STAROSTNA PIRAMIDA ČLANOV KMEČKIH GOSPODINJSTEV

Za kmečka gospodinjstva smo smatrali tista, v katerih so bili vsi aktivni člani zaposleni v kmetijstvu. V polkmečkih gospodinjstvih je del članov stalno zaposlenih na kmetiji, ostali pa izven kmetijstva. Vsi člani nekmečkih gospodinjstev so zaposleni izven kmetijstva.

Posebej je treba omeniti, da na taki osnovi izvedena klasifikacija ne prikazuje adekvatno tudi gospodarskega stanja kmetijstva. Terenska raziskava je pokazala, da se kmetijska proizvodnja ohranja v različnih oblikah tudi v gospodinjstvih brez aktivne kmečke delovne sile. Če je v družini gospodinja, lahko tako gospodinjstvo ustvari celo nekaj tržnih viškov.

Po podatkih za prvo četrtletje 1978 je bilo na obravnavanem območju po dobrih 10 % polkmečkih in kmečkih gospodinjstev in kar tri četrtine nekmečkih.

Gospodinjstva po starostni sestavi članov

Za gospodarsko aktivnost določenega območja je izredno pomembna starostna in zaposlitvena sestava članov gospodinjstev. Glede na starostno sestavo članov smo gospodinjstva razdelili na sedem skupin:

1. vsi člani starejši od 70 let
2. vsi člani starejši od 50 let
3. stara in srednja generacija
4. srednja generacija
5. vse tri generacije
6. srednja in mlada generacija
7. vsi člani mlajši od 30 let.

Že površen pregled starostne sestave prebivalstva glede na poklic kaže na izrinjanje kmečke delovne sile ter gospodinj v zgornje starostne skupine, na prevlado kmečke delovne sile (pretežno

nekvalificirane) v srednjih in mlajših starostnih skupinah ter na močan delež dijakov in študentov v najmlajših starostnih skupinah. Poleg tega je značilno, da je v kar tretjini gospodinjstev starost vseh članov nad 50 let, pri čemer so opazne razlike med posameznimi socioekonomskimi tipi gospodinjstev.

1. Med kmečkimi gospodinjstvi je nadpovprečno visok delež taksih, kjer so samo stari člani (42 %).
2. Kot v marsikaterih drugih primerih izkazuje tudi tukaj polkmečka struktura svojstveno sliko. Ina namreč malo ostarelih gospodinjstev, izredno številna trigeneracijska gospodinjstva ter ugoden delež gospodinjstev z mlado in srednjo generacijo. Polkmečko gospodinjstvo se je izoblikovalo kot pomemben nosilec kmetijske proizvodnje, hkrati pa ta tip gospodinjstev še vedno ohranja svoj osnoven značaj - prehod od kmečkih v nekmečka gospodinjstva. Trigeneracijskih gospodinjstev (rezervoar za nekmečka gospodinjstva) je kar 43 %, ta pa sledita po petina starejših in mlajših gospodinjstev.
3. Pri nekmečkih gospodinjstvih sta daleč najmočnejši dve skupini: ostarela ter mlada gospodinjstva (vsaka po tretjino).

Če na predstavljenе podatke gledamo z vidika kmetijske proizvodnje ugotovimo, da sta med čistimi kmečkimi gospodinjstvi kar dve tretjini taki, ki sta sposobni le še vzdrževanja oz. stalnega zmanjševanja kmetijske proizvodnje, brez večje dovzetnosti za kakršnokoli inovacijo v kmetijstvu.

12 % gospodinjstev ali skromnih 26 v absolutnem številu je v dobi največje delovne moči. Po pravilu so to najmočnejši kmetijski proizvajalci. Velika pomanjkljivost tega tipa gospodinjstev je, da nimajo nikakršnih izgledov za nasledstvo. Po 11 % kmečkih gospodinjstev odpade na trigeneracijska in mlada ali v povprečju komaj po pol vsakega tipa na naselje!. To sta v produkcijskem oziru najugodnejša tipa gospodinjstev, saj imata mlado delovno silo, upanje na nasledstvo ter sta od vseh najbolj dovzetna za inovacije v kmetijstvu. Za njihovo ohranitev

pa jim je potrebno nuditi normalne delovne in življenjske pogoje (ustrezno velikost posesti, mehanizacije, zagotovitev odkupa, možnosti za koriščenje prostega časa itd.).

Do 30 let starega gospodinjstva, ki je običajno pri nekmečkem tipu gospodinjstev, tu ni najti.

Med polkmečkimi gospodinjstvi lahko pri desetini računamo na počasno a gotovo opustitev kmetijske proizvodnje zaradi starosti.

Četrtna gospodinjstev je v dobi viška delovne moči, prav tako tudi nadaljnjih 63 %, le s to razliko, da so v naslednjih tudi otroci - torej potencialna možnost za nadaljevanje kmetovanja.

Če seštejemo trigeneracijska in mlada gospodinjstva, tako kmečka kot polkmečka, dobimo skupno 210 gospodinjstev ali povprečno pet na naselje. Če pa tem dodamo še v proizvodnem pogledu močna gospodinjstva, vendar brez otrok, pride povprečno na eno naselje sedem gospodinjstev.

Tri četrtine gospodinjstev, ki so v demografskem pogledu sposobna za učinkovito kmetijsko proizvodnjo, spada med polkmečka.

Delovna sila - stanje in tendenca razvoja

Na obravnavanem območju živi v nekmečkih gospodinjstvih velika večina prebivalcev: 71 %, v polkmečkih 20 % ter v kmečkih le 9 %.

Največji delež aktivnih članov je v polkmečkih gospodinjstvih in doseže pri moških preko 60 %. Temu tipu se približajo kmečka gospodinjstva s 57 % aktivnih moških članov, vendar je obrnjen del ostarel.

Pri ženskah je poklicna opredelitev težavnejša, saj praktično

ni mogoče potegniti meje med kmeticami in gospodinjami. Značilno je, da v polkmeških gospodinjstvih le izjemoma najdemo gospodinja, mlajše od 35 let ker je vsa mlajša (in deloma starejša) ženska delovna sila zaposlena izven kmetijstva. To je izredno pomembno za kmetijako (predvsem živinorejsko) proizvodnjo, saj s tem izgubimo še sadnjo delovno silo, ki je ves čas doma.

Od aktivnih kmetov je polovica v polkmeških gospodinjstvih.

Pomembno je dejstvo, da ni nikakršne razlike pri poklicnem odločanju mladih glede na socialnoekonomsko sestavo gospodinjstev in najdemo enak delež mladih, ki so zaposleni izven kmetijstva, nadaljujejo s šolanjem ali pa so vključeni v osnovnošolsko izobraževanje - tako v nekmeških kot v polkmeških gospodinjstvih.

Mladi torej kažejo, da je v mlajše generacije v celoti prodrla miselnost in ponašanje sodobne družbe.

Zanimiv je vpogled v potencial delovne sile po starostnih tipih gospodinjstev, pri čemer je najbolj smiselna primerjava med rasporeditvijo nekmeške in kmeške delovne sile.

Če vzamemo nekmeško delovno silo kot normalno distribucijo vidimo, da preko 70 % delovne sile izhaja iz trigeneracijskih gospodinjstev in gospodinjstev s srednjo in mlado generacijo. Nasprotno pa živi v omenjenih dveh tipih gospodinjstev le polovica aktivne kmeške delovne sile in kar dobra četrtina v gospodinjstvih, v katerih so vsi člani starejši od 50 ali celo 70 let.

Aktivna kmečka delovna sila (starostna sestava)

Pri kmečki delovni sili moramo ločiti dva tipa: mlajše kmete, dovzetne za sodobno kmetovanje ter na ostarele kmete, ki jim kmetovanje na tradicionalen način predstavlja kar najbolj naravno (in s tem humano) obliko preživljanja zadnjih let življenja.

Žal podatki ne nudijo vpogleda v omenjene strukture, ki pa jo vendarle v veliki meri lahko izluščimo na osnovi starostne sestave kmetov.

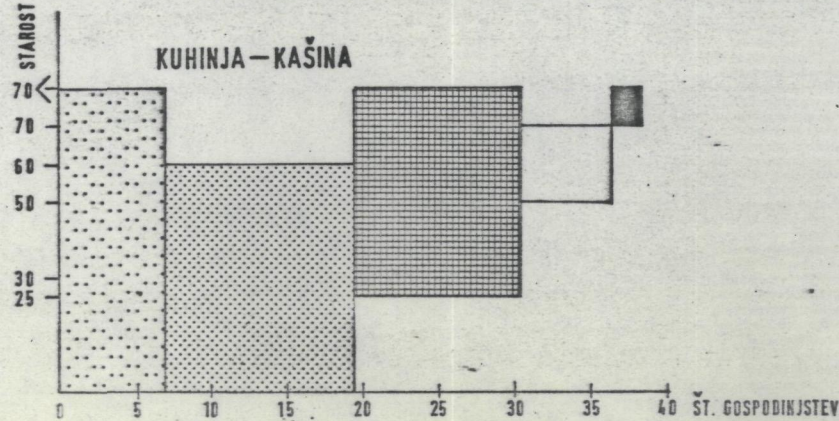
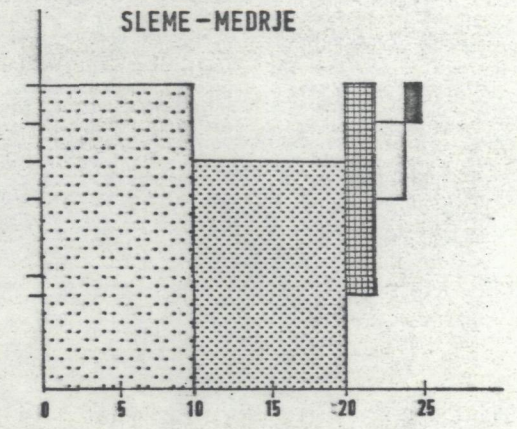
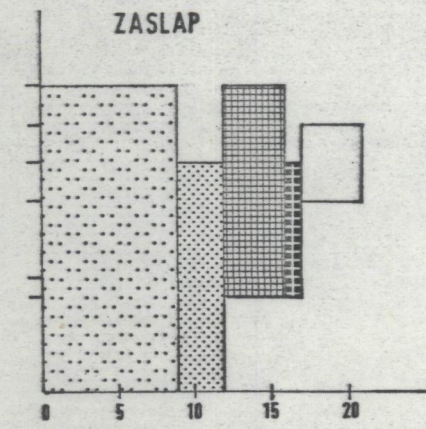
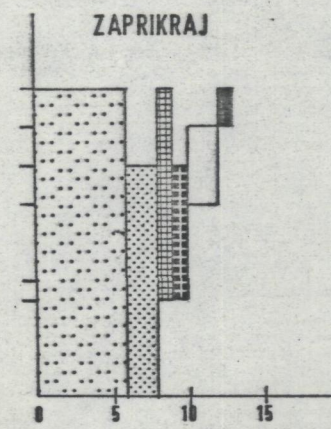
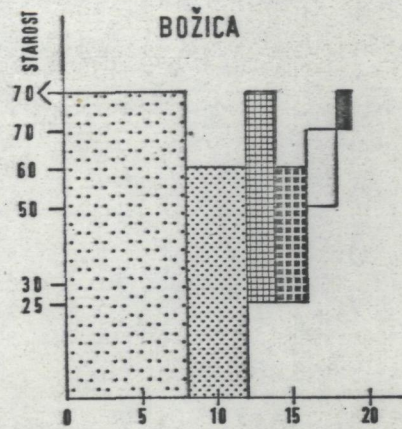
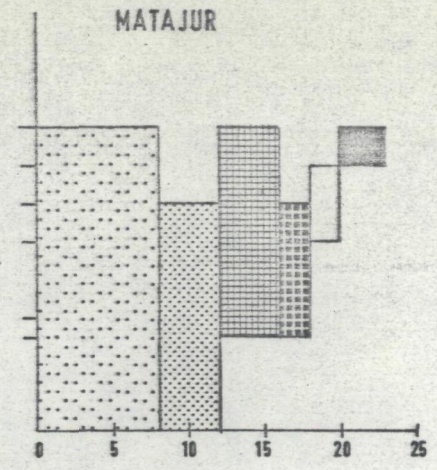
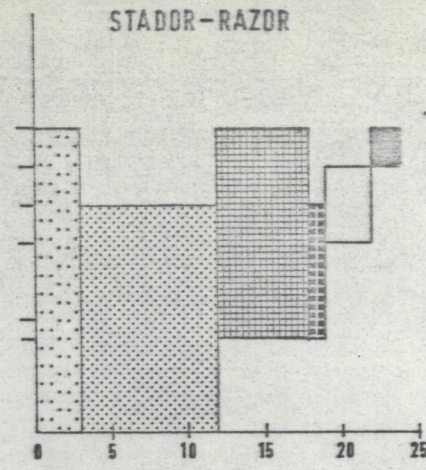
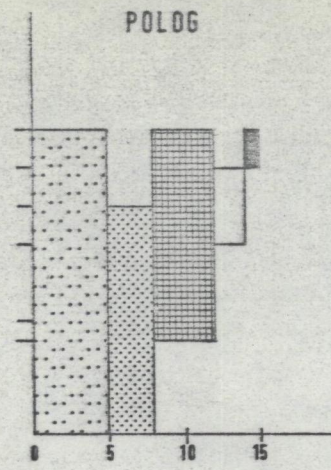
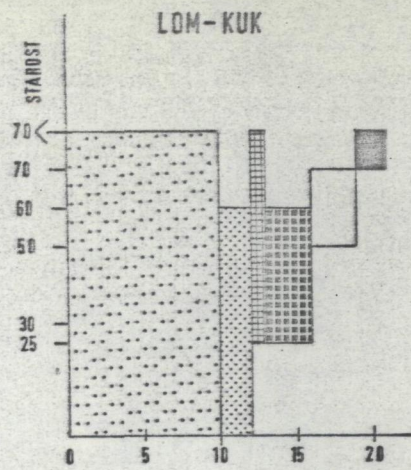
Od 315 kmetov jih je kar tretjina starejših od 65 let. Skoraj polovica kmetov je starih od 45 do 65 let. Mlajših od 30 let je skupaj 8 (2,5 %) kmetov.

Obstoječa kmečka delovna sila torej ne nudi nikakršne realne osnove za znatnejšo kmetijsko proizvodnjo v širšem regionalnem okviru.

Starostna sestava gospodinjstev udeleženih pri planinski paši na devetih načrtovanih planinah

Sestava gospodinjstev po starostnih tipih se v teh naseljih ne razlikuje od tistega, ki velja za vsa naselja na Tolminskega. Demografska moč gospodinjstev, ki participirajo v planinski paši je razvidna iz podatka, da v skoraj polovici gospodinjstev ni mlade generacije. Navedena slika je za vse planine skoraj povsem enaka, izjema so le (v pozitivnem smislu) gospodinjstva, ki so udeležena pri planinski paši na planini Slene-Medriže. Med gospodinjstvi ni niti enega s člani, mlajšimi od 30 let. V šestih primerih prevladujejo med starostnimi tipi gospodinjstev v absolutnem pogledu trigeneracijska, v enem primeru je njihovo število enako gospodinjstvom z vsemi člani mlajšimi

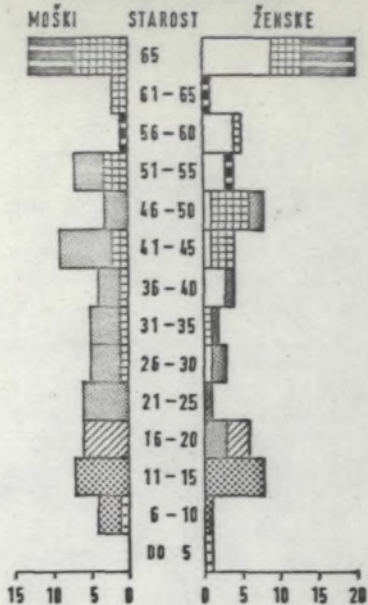

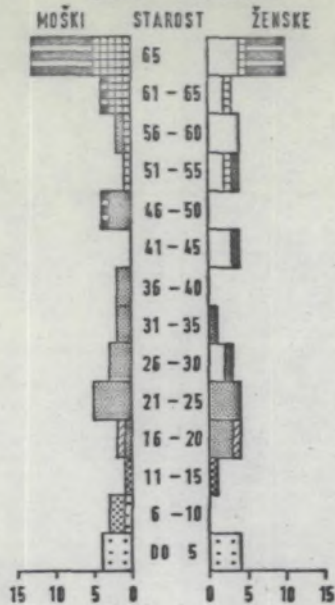
STAROSTNI TIPI GOSPODINJSTEV

- VSE GENERACIJE
- ČLANI STARI 0-60 LET
- " " 0-30 LET
- VSI ČLANI STARI NAD 25 LET
- ČLANI STARI 25-50 LET
- " " 50-70 LET
- VSI ČLANI STARI NAD 70 LET

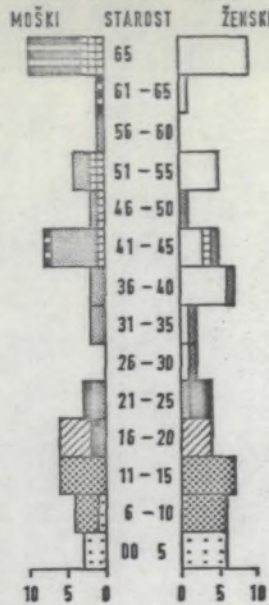
KUHINJA — KAŠINA

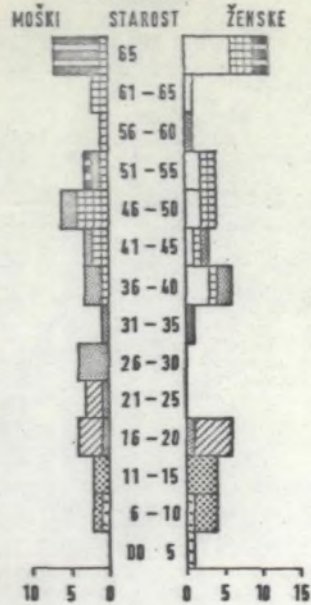
LOM — PODKUK

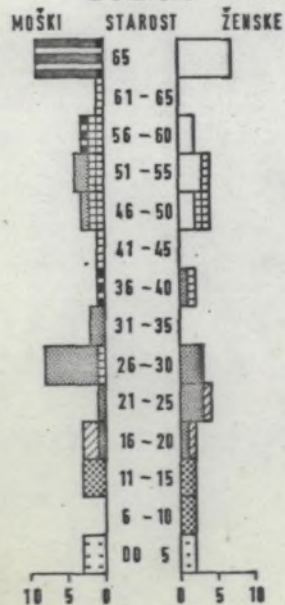
SLEME — MEDRJE

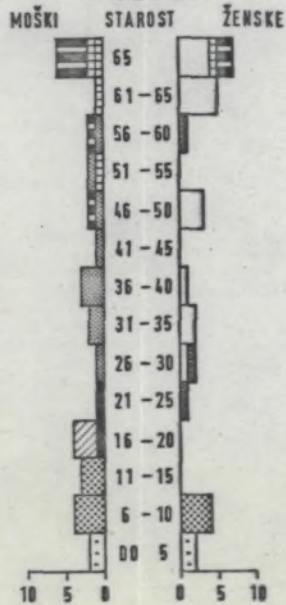
MATAJUR

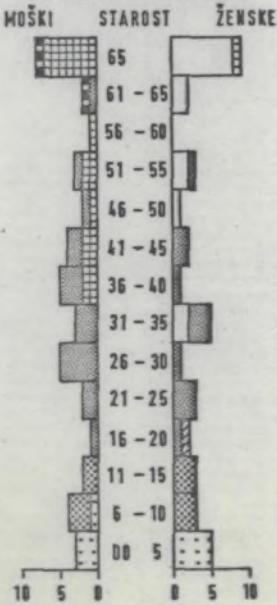
BOŽICA

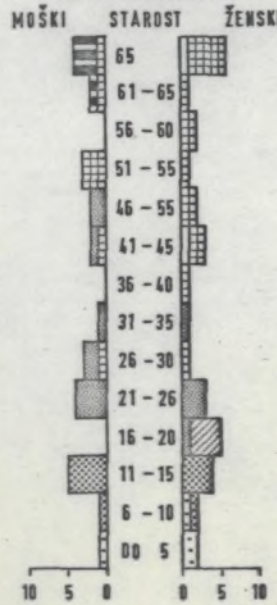
POLOG

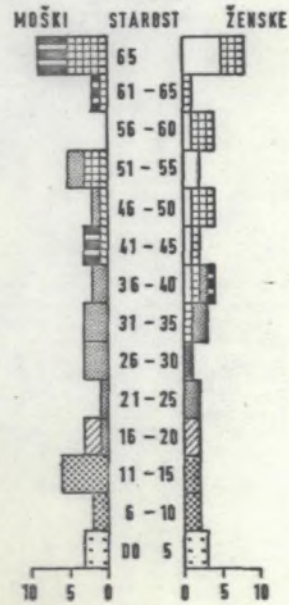
STADOR — RAZOR

ZAPRIKRAJ

ZASLAP

od 60 let. Ta tip gospodinjstev prevladuje v dneh primerih.

Glede na delovni potencial je v najboljšem položaju planina Eleze-Medrije. Gospodinjstva z manj ugodno sestavo delovne sile so udeleženi pri planinski paši na naslednjih planinah: Eem-Kuk, Božica, Zaprikraj, Zaplap in Kuhinja-Kašina. Za ostale planine velja, da se pri njihovi sanaciji lahko naslonimo na udeležence planinske paše v privatnem sektorju le v primeru, da se toliko zainteresira (tudi z ustrezno pomočjo) gospodinjstva z ugodno starostno sestavo in gospodarsko osnovo, da bodo prevzela v najkrajšem času delež (vlogo) ostarelih gospodinjstev.

Gibanje števila kmečke delovne sile

V obravnavanih naseljih je bilo leta 1961 1590, leta 1971 855 in leta 1978 le še 454 aktivnih kmetov. Izraženo z relativnimi števili je v zadnjih 17 letih padlo število kmetov za 70 %. Med letoma 1961-71 se je njihovo število zmanjšalo skoraj za polovico (47 %). Za ponovno dvakratno zmanjšanje števila kmetov pa je bilo potrebnih le še sedem let (1971-78). Da se bo tak razvoj nadaljeval še dobro desetletje je razvidno iz starostne piramide prebivalstva.

Zmanjševanje števila aktivnega kmečkega prebivalstva se še vedno nadaljuje v zastrašujočem obsegu.

Struktura delovne sile na zaščitnih in usmerjenih kmetijah

Sestava delovne sile na zaščitnih kmetijah se skoraj v celoti pokriva s sestavo delovne sile v mešanih delavsko-kmečkih gospodinjstvih. To dejstvo kopet neposredno kaže na demografske osnove kmetijske dejavnosti, ki skoraj v celoti sloni na polkmečkih gospodinjstvih, v katerih je večina (praktično pa vsi

najmlajši) zaposlena v nekmečkih dejavnostih. Za zaščitene kmetije torej veljajo vse demografske značilnosti, ki so bile že opislne pri polkmečkih gospodinjstvih.

Podoben je položaj pri precej manj številnih usmerjenih kmetijah; razlika je le v tem, da je srednja generacija v večji meri usmerjena v kmetijstvo kot pri zaščiteni kmetijah. Oba tipa imata skupno to, da se kmečka delovna sila pri 25. letih izklini. Postavlja se vprašanje, koliko mladih se bo odločilo za kmetijstvo kot osnoven poklic.

Dejstvo in spoznanje, pomembna za razvoj planinskega pašništva v Zg. Posočju.

Pri načrtovanju živinorejske proizvodnje na planinah je potrebno izhajati iz tendenc sociogospodarskega razvoja v pokrajini, gospodarskih možnosti regije, izkušenj, dobljenih v drugih deželah pri ohranjanju planinskega pašništva ter iz širših družbenih interesov.

Nekatere istočnice za pripravo načrta razvoja planin:

1. kmečka delovna sila v Zg. Posočju izginja; njeno težišče se je prevesila iz srednje generacije v staro, medtem ko je med mlado generacijo poklic kmeta izredno redek. Razvoja kmetijstva in planinskega pašništva v Zg. Posočju nikakor ne moremo graditi le na kmečki delovni sili.
2. Socialnoekonomska struktura prebivalstva v Zg. Posočju je izredno slaba. Na zunanje kaže včasih poteze industrijske družbe (nizek delež aktivnega kmečkega prebivalstva, gospodinjstva z majhnim številom članov, itd., kar pa zanikajo drugi kazalci, posebno še starostna in poklicna sestava prebivalstva. V tem primeru gre za osiromašenje socialnoekonomskega potenciala in to zaradi odseljevanja prebivalstva (posledica gospodarske pasivnosti območja!).

3. Nekateri delavsko-kmetijski tip gospodarstva je postal osnoven nosilec kmetijske proizvodnje in to posebno v ostarelo delovno silo ali celo brez aktivne kmetijske delovne sile ter ne kmetijskih, ki ne ustrezajo posebej ne sodobno kmetovanje.
4. Podoben dejavnik obstoja kmetijske dejavnosti je tradicionalno dobro organizirana kmetijska infrastruktura (odkupne postaje na mleko in vino, svetovna silaba, itd.).
5. Kmetijsko in privatno sektorju stoji na tradicionalni agrarni strukturi (majhne kmetije in razpršeni parcelami, v dobrih delih na območju in majhno rodovitno, itd.), kar omogoča gospodarstvo kmetovanje.
6. Med najslabši položaji se je v utrdila zahteva po koristen inu prostega časa, zaradi po populnem izmenjenju in delavci, razpoložljivi izven kmetijskih. To je tudi razlog za vse večjo priprednost majhnih (pol)kmetov na prilegovitih kmetovanjih sodobnem načinu življenja (slabše pogoji, ekspanzivi pogoji, ekstenzivne oblike kmetovanja, itd.).
7. Analiza odnosa med kmetijsko in aktivno kmetijsko kmetijsko predvzajem. Govorja živina ostaja ne kmetijski do vključno take destrukcije gospodarstva. Ko prenehajo varovati svoje goveje živine ne gospodarstvo običajno v celoti "povleče" od kmetovanja, to pa je najverjetneje po razliki in izvirni omenjeni najslabši tip gospodarstva. Druge stvari, druge kmetijske delovne sile. In predvzajem (gospodarsko živino) je na ravni kmetijskih in drugih pomembnih. Njegov je treba uvideti ugodne pogoje za kmetovanje na sodobnih osnovah in možnosti, da se izboljšajo življenjski standardi. To Sloveniji so opazne nekatere tendence po razvoju kmetijskih oblik politične strukture gospodarstva, običajno

na osnovi ekstenzivnega kmetovanja. Pojav reagrarizacije je izredno redek, zato je iluzorno računati na kmetijsko produkcijo zunaj obstoječega kmečkega demografskega potenciala.

8. Spremembe v načinu življenja in gospodarski usmerjenosti se še potencirano kažejo pri planinskem pašništvu. Tradicionalni kmetje so čustveno še vedno navezani na planinsko pašništvo in se zanj (verbalno) zavzemajo, medtem ko se ob konkretni akciji številni usaknejo.
9. V primerjavi z ostalimi slovenskimi pokrajinami je planinsko pašništvo v Zg. Posočju relativno močno, posebno še na Tolminskem.
10. Primerne organizirano planinsko pašništvo bi pomagale obranjevati kmetijsko proizvodnjo v dolini. Posebej je pomembno, da se izvajalci razvoja planinskega pašništva borijo za njegovo organsko povezanost s kmetijstvom v dolini, posebej še privatna. Le-temu je treba pomagati pri učinkovitem in funkcionalnem združevanju dela in sredstev.
11. Izkušnje pri razvoju planinskega pašništva v Avstriji kažejo, da se po vojni močno krči število mlečnih živin na račun planin z živino za vzrejo. Planine prvega tipa zahtevajo večja vlaganja od drugih vrst planin (osnova je dobra povezava z dolino), pa tudi stopnja tveganja je večja (problemi z delovno silo, možnosti prodaje mleka oziroma cena zanj itd.).
12. Številni primeri kažejo, da je pri razvijanju sekundarnih dejavnosti na planinah (največkrat turizma) potrebna opreznost. Planinska paša zahteva nazreč polno angažiranje nosilcev proizvodnje in vsaka dodatna dejavnost pomeni običajno oslabilitev oziroma zanemarjanje osnovne dejavnosti. Za učinkovit razvoj turizma na planinah mora biti izpolnjena vrsta pogojev: ustrezna prometna infrastruktura, pestra turistična ponudba,

množičen obisk, itd. Vsaka polovična ali navidezno nevsiljiva turistično-rekreativna dejavnost, posebno če se sloni na privatni osnovi, prinaša lahko v prostor velike probleme. Primer za to so sekundarna počitniška bivališča, ki dokončno odtujijo dele planin današemu prebivalstvu in vnašajo izrazito posestniško-egoistične odnose na planine (privatiziranje poti, vodnih virov, itd.).

13. Posrečena oblika izkoriščenja planinskih pašnikov je pritegnitev živine s širšega zaledja. Prvi koraki v tej smeri so že storjeni. Trajnejše vrednosti je povezovanje z večjimi živinorejskimi obrati (predvsem v družbenem sektorju). Tradicionalna drobnoposestniški strukturi je pomenilo planinsko pašništvo možnost obstoja, medtem ko mora danes omogočiti ekonomske učinke kot druge gospodarske dejavnosti (enostavna in razširjena reprodukcija, dohodek). To pa je mož doseči le z učinkovito organizacijo planinskega pašništva ob izhajanju iz današnjih in bodočih socialnogospodarskih zahtev, nikakor pa ne iz zahtev, oblik in pogojev tradicionalnega planinskega pašništva.
14. Edeja od osnovnih pogojev za učinkovit razvoj planinskega pašništva je naslonitev na domače sile z različnimi oblikami združevanja dela in sredstev (lastništvo planin je zelo pomemben in občutljiv argument dejavnikov razvoja planinskega pašništva (v privatnem, združenem in družbenem sektorju kot tudi oblika vaške, "srenjske" posesti).
15. Privatno kmetijstvo se v sedanjem stanju ni sposobno samo reorganizirati, zato se edina smotrna rešitev kaže v podvzemu družbene akcije pri obnovi planin. Nosilci te akcije (kmetijska zadruga oziroma njene ustrezne službe, ustrezne gospodarske službe pri SO, organizacije družbenega dela itd.) naj bi ob pomoči strokovnih analiz in priporočil izdelale program obnove planin. Ta program bi bil hkrati tudi ustrezen inštrument za dvig živinorejske proizvodnje v privatnem sektorju ob upoštevanju stanja in razvoja socialnogospodarske strukture gospodinjstev.

GIBANJE ŠTEVILA PREBIVALSTVA MED LETOMA 1961 IN 1977 V NASELJIH VKLJUČENIH V PLANINSKO GOSPODARSTVO

Naselje	1961	1971	1977	indeks 1961/71	indeks 1971/77	Naselje	1961	1971	1977	indeks 1961/71	indeks 1971/77
Borjana	314	233	237	54,2	101,7	Selišče	40	32	28	80,0	88,0
Čadrg	104	63	50	60,6	79,0	Snast	166	176	159	106,0	90,0
Čezsoča	404	388	363	96,1	94,0	Selce	33	37	28	112,1	76,0
Dolja	207	193	167	93,2	87,0	Soča	356	270	228	75,9	84,0
Drežnica	283	253	152	89,4	60,0	Srpenica	255	256	215	100,4	84,0
Drežniške Ravne	197	175	152	88,9	86,8	Staro Selo	169	168	158	99,4	94,0
Gabrje	114	111	115	97,4	103,6	Sušid	163	137	119	84,1	87,0
Idrsko	429	384	367	89,5	95,5	Svino	93	99	94	106,5	95,0
Kel-Koritnica	178	203	177	114,0	87,0	Tola.Ravne	42	32	26	76,2	81,0
Kanno	298	274	245	91,9	89,0	Trenta	260	183	158	70,4	86,0
Knežke Ravne	43	36	28	83,8	78,0	Truovo	221	180	177	81,4	96,0
Koseč	105	89	91	83,8	102,0	Volarje	241	233		96,7	
Kred	163	124	133	76,1	107,0	Volče	567	564	517	101,3	92,0
Krn	124	104	85	83,9	82,0	Vrsno	173	157	143	90,8	91,0
Ladra	154	156	167	101,3	107,0	Zadlas-Čadrg	101	77	59	76,2	77,0
Lepena	99	63	50	63,7	79,0	Zadlez-Žabče	82	66	42	80,5	64,0
Libušnje	70	65	67	92,9	103,0	Zatolain	386	317	304	82,2	96,0
Ljubinj	195	174	167	89,2	96,0	Žabče	159	136	159	85,6	117,0
Log pod Mangartom	269	233	212	86,7	91,0	Žaga	494	464	408	93,9	88,0
Magosa	98	89	84	90,9	94,0						
Poljubinj	385	379	390	98,5	103,0						
Ponikve	352	280		80,0							
Potoki	107	87	71	81,3	82,0						
Prapetno	93	79	98	85,0	124,0						

Struktura gospodarstev po naseljih vključenih v planinsko gospodarstvo v letu 1977

Položaj kmetijstva v naseljih vključenih v planinsko gospodarstvo

N a s e l j e	skupno št. gosp.	Štev. kmeč.	GVŽ/ha %	polkmeč. %		nekmeč. %		Štev. zaščit. kmet.	št. usmor. kmet.	Štev. kooper.	GVŽ/ha	Štev. čl. ps.	GVŽ/ha	Štev. živine	Št. živine v planini	
				polkmeč.	%	nekmeč.	%									
Borjana	90	14	15,0	17	19,0	59	66,0	-	-	19	3,5	1	3,0	68	3	4,4
Čadrg	19	7	37,0	3	16,0	9	47,0	2	2	11	8,8	9	2,5	97	23	23,7
Čezsoča	126	5	4,0	9	7,0	112	89,0	-	2	54	2,6	-	-	145	-	-
Dolje	53	4	7,0	13	25,0	36	68,0	6	3	18	4,9	9	5,0	89	45	50,5
Dreknica	72	12	16,6	22	30,5	35	52,8	1	1	43	3,6	6	3,1	155	19	12,2
Drež. Ravne	47	11	23,4	16	34,0	20	42,5	1	2	33	3,9	11	5,3	131	56	42,7
Gabrje	39	4	10,2	5	12,8	30	76,9	3	-	21	3,5	4	3,5	74	14	18,9
Idrsko	115	18	15,6	18	15,6	79	68,7	20	2	65	3,0	12	2,0	197	24	12,1
Kal-Koritna	62	1	2,0	1	2,0	60	96,0	-	1	26	2,9	-	-	76	-	-
Kamno	74	10	13,0	16	22,0	48	65,0	9	-	49	3,3	15	2,8	163	43	26,3
Knež. Ravne	8	2	25,0	4	50,0	2	25,0	-	2	-	-	1	18,0	-	18	-
Koseč	21	2	10,0	8	38,0	11	52,0	1	-	21	3,9	6	4,1	82	25	30,4
Kred	48	7	15,0	-	-	41	85,0	10	2	16	5,1	2	1,5	82	3	3,6
Krn	24	11	46,0	8	33,0	5	21,0	-	-	19	8,4	16	4,5	161	72	44,7
Ladra	40	3	7,0	16	40,0	21	53,0	2	3	24	4,5	3	-	108	9	8,3
Lepena	20	-	-	-	-	20	100,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Libušnje	17	2	12,0	8	47,0	7	41,0	2	-	13	2,9	4	-	38	-	-
Ljubinj	56	3	5,0	10	18,0	43	77,0	7	-	19	6,6	15	5,2	127	78	61,4
Log p. Mangartna	88	1	1,0	-	-	87	99,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Megozo	22	6	27,0	7	32,0	9	41,0	1	-	15	3,2	5	4,0	48	20	41,6
Poljubinj	122	11	9,0	10	8,0	101	83,0	7	5	28	5,4	7	4,5	153	77	50,3
Potoki	28	6	21,0	1	4,0	21	75,0	2	2	15	3,7	1	16,0	56	16	28,5
Prapetno	30	3	10,0	4	13,0	23	77,0	-	7	12	4,0	8	3,1	49	25	51,0
Selce	9	1	11,0	3	33,0	5	56,0	-	1	6	5,3	-	-	32	18	56,2
Selošče	12	3	25,0	-	-	9	75,0	3	1	5	6,8	4	1,0	34	4	11,7
Smast	49	18	36,0	14	29,0	17	35,0	5	-	33	6,0	13	3,3	200	44	22,0
Soča	90	11	12,0	4	4,0	75	84,0	-	-	-	-	-	-	-	2	-
Srpenica	72	3	4,0	3	4,0	66	92,0	-	-	24	3,7	-	-	90	-	-
Staro Selo	51	11	22,0	11	22,0	29	56,0	3	5	26	5,8	40	-	153	12	7,8

N a s e l j e	skupno		štev. kmeč.	%	polkmeč.		nekmeč.		štev. zaščit. kmet.	št. usmer. kmet.	štev. GVŽ/k. kooper.	štev. čl. ps.	GVŽ/čl.	štev. živine	št. živine v planini	
	štev. gosp.				%	%	%									
Sužid	39	2	5,0	8	21,0	29	74,0	4	1	32	2,5	-	81	-		
Svino	28	5	18,0	7	25,0	16	57,0	8	-	19	4,6	3	7,6	88	23	26,1
Tolm. Ravne	11	5	46,0	2	18,0	4	36,0	1	-	7	7,4	5	6,0	52	30	
Trenta	45	2	4,0	1	2,0	42	94,0	-	-	-	-	-	-	-	-	
Trnovo	57	15	26,0	10	18,0	32	56,0	11	3	33	5,3	13	5,8	175	76	57,6
Volča	176	13	7,0	23	13,0	140	80,0	11	1	46	3,2	18	3,0	151	55	36,4
Vrsno	44	9	21,0	8	18,0	27	61,0	-	-	29	5,2	10	1,8	152	18	11,8
Zadlaz - Č.	23	3	13,0	5	22,0	15	65,0	-	1	11	3,6	9	4,3	40	39	97,5
Zadlaz - Ž	14	4	29,0	-	-	10	71,0	-	-	8	3,8	4	1,7	31	7	22,5
Zatolmin	98	3	3,0	15	15,0	80	80,0	7	8	32	4,6	31	3,5	148	111	75,0
Žabče	48	5	11,0	6	6,0	40	83,0	4	3	17	7,8	14	3,0	134	42	31,3
Žaga	149	2	2,0	5	3,0	142	95,0	-	-	24	3,6	3	1,0	87	3	3,4

PODATKI O PLANINAH IN PROIZVODNJI

Ime planine	n.m. v m	velikost v ha	sektor lastništva	število pašnih dni	Kapacite- ta GVZ	pašna po- vršina v ha/GVZ	število pastir- jev	Število živine v plcnini			Število krav		Proizvodnja				
								1973	1975	1977	1973	1977	1973 mleko(1)	1977 sir (kg)	1973 mleko(1)	1977 mleko(1)(kg)	
Ponikve	850	80		132	80	1,0	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Stador- Razor	1300	500	Z SLP	121	90	5,6	3	181	185	191	63	110	*11300	*1350	24120	18860	
Lon-Kuk	1100	429	SLP	126	96	4,5	4	137	133	139	90	84	50800	5390	-	-	
Polog	160	25	Z	156	50	0,5	3	51	47	51	47	51	49150	-	6810	-	
Slene-Medrje	1448	252	SLP	87	90	2,8	4	86	69	-	64	-	47400	5035	-	-	
Kuhinja-Kašina	1020	318	SLP	128	120	2,6	5	123	129	105	112	84	64919	-	35622	300	
Slapnik	1200	190	Z	190	80	2,4	4	55	65	53	25	45	42490	-	53844	4482	
Zaprikraj	1203	202	Z	111	80	2,7	4	82	71	59	46	35	18900	2046	20719	1836	
Freddolina	1270	200	SLP	97	80	2,5	2	-	-	-	49	-	-	-	-	-	-
Božica	1270	162	SLP	98	80	2,0	3	80	96	-	60	-	24300	2600	-	-	
Idreka	1250	150	SLP	103	60	2,5	2	95	116	-	35	-	42490	-	-	-	
Duple	1371	470	SLP	87	300	1,6	3	202	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Za Skalo	1516	500	SLP	92	200	2,5	2	199	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mangart	1295	213	SLP	85	250	0,8	3	220	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* Samo PL.
Razor